

Àmbit social i criminològic

CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS
I FORMACIÓ ESPECIALITZADA

Ausiàs March, 40
08010 Barcelona
TEL. 93 207 31 14
FAX: 93 207 67 47

 Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

D O C U M E N T S D E T R E B A L L

INVESTIGACIÓ

(Ajuts a la investigació, 2006)

Reincidència comparativa entre penes.

**Són les penes alternatives més efectives
que la presó en l'evitació
de la reincidència?**

Autor

Josep Cid Moliné

Any 2007

D O C U M E N T S D E T R E B A L L

INVESTIGACIÓ

(Ajuts a la investigació, 2006)

**Reincidència comparativa
entre penes.**

**Són les penes alternatives més
efectives que la presó en l'evitació
de la reincidència?**

Autor

Josep Cid Moliné

Any 2007

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Avís legal

Els continguts d'aquesta investigació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 Espanya de Creative Commons, el text complet de la qual es troba disponible a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>. Així, doncs, se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sempre que se citi l'autor del text i la font (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada), tal com consta en la citació recomanada inclosa a cada article. No se'n poden fer usos comercials ni obres derivades.

Resum en català:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/deed.ca>

Agraïments

Aquest treball és una continuació d'una recerca realitzada fa uns anys per un equip de persones que ha fet possible i ha facilitat enormement el present treball (Elena Larrauri, Gonzalo Escobar, Jennifer Lahoz, Marayca López, Beatriz Tébar, Daniel Varona i Josep Cid). Aquesta recerca va ser publicada al llibre *Jueces Penales y penas en España (Aplicación de las penas alternativas a la privación de libertad en los juzgados de lo penal)*. (2002).

Agreixo en particular a Elena Larrauri, Daniel Varona, Beatriz Tébar i Gonzalo Escobar, que m'ajudessin a planificar la recerca i que discutissin versions anteriors d'aquest treball i a Marcelo Aebi, les importants objeccions a la recerca realitzada. En tots els casos, amb major o menor fortuna, he tractat d'incorporar les idees i suggerències d'aquestes persones en el treball.

En la realització del treball he comptat amb la valuosa ajuda de Gemma Freixa, que ha fet la tasca d'extracció de les dades de reincidència i, especialment, de Eulàlia Luque, que ha realitzat l'explotació estadística dels resultats del treball i que, durant tot el temps de la recerca, ha contestat de manera enormement eficaç a totes les meves demandes d'ulterior informació.

El treball ha comptat amb l'ajuda del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Convocatòria d'ajudes a la Investigació, 2006).

La realització d'aquest treball s'integra en el projecte de recerca: *La credibilidad de las penas alternativas*, finançat pel *Ministerio de Educación y Ciencia. Dirección General de Investigación* (SEJ2005-08955-C02-01/JURI) i també ha comptat amb el suport del Departament d'Universitats de la Generalitat de Catalunya als grups de recerca consolidats (Grup de recerca en criminologia aplicada a la penologia, resolució AGAUR, 18 octubre 2005, número d'expedient 00824).

Índex

1. Introducció.....	7
2. Marc teòric.....	8
2.1. Teories sobre la relació tipus de pena y reincidència	8
2.2. Mètodes per a verificar aquestes teories	10
2.3. Recerca prèvia.....	13
2.4. Hipòtesi de treball	17
3. Metodologia.....	18
3.1. Mostra analitzada	18
3.2. Criteri de mesura de la reincidència.....	22
3.3. Període de seguiment.....	23
3.4. Variables analitzades.....	24
3.5. Obtenció i anàlisi de les dades	25
4. Resultats	26
4.1. Aspectes generals sobre la reincidència.....	26
4.2. Variables correlacionades amb la reincidència.....	28
4.3. Relació pena y reincidència	29
4.3.1. Introducció.....	29
4.3.2. Comparació entre presó i suspensió	31
4.3.3. Risc de reincidència en funció de ser castigat a presó o suspensió	33
5. Discussió	35
6. Conclusions.....	37
7. Apèndix	38
7.1. Regressió logística en referència a les persones condemnades a presó i suspensió de la pena	38
7.2. Probabilitats de reincidència en funció de les variables que apareixen a l'equació de regressió	41
8. Bibliografia.....	43

1. Introducció

En el debat entre una política criminal més orientada a l'ús de la presó i una altra més favorable a les penes alternatives un dels punts clau és la capacitat d'aquestes respostes de servir per a la reducció de la reincidència. Des del punt de vista teòric, existeix una competència entre la teoria de la prevenció especial intimidatòria, de la que es pot derivar la major capacitat de la presó per evitar la reincidència i la teoria de l'etiquetament que, atribuïnt a la presó un caràcter criminògen, considera que les penes alternatives tindran millors resultats en aquest objectiu.

En la recerca que es presenta es tracta de sotmetre a verificació empírica aquestes dues teories, partint-se de la hipòtesi que la teoria del etiquetament és més rellevant que la teoria de la prevenció especial intimidatòria i que, per tant, les persones condemnades a pena de presó –com a conseqüència de la pena imposada- han de tenir un nivell de reincidència més elevat que les persones condemnades a pena alternativa.

Per comprovar aquesta hipòtesi, la recerca parteix d'una mostra de 900 persones condemnades a diferents classes de penes (presó, arrest de cap de setmana, multa, suspensió de l'execució de la pena amb tractament i suspensió de l'execució de la pena ordinària) i es fa un seguiment de 8 anys per determinar el seu nivell de reincidència, analitzada sobre la base del retorn a la presó per una nova causa. Metodològicament, es parteix, en un primer nivell, d'una anàlisi bivariada, per determinar les variables correlacionades amb la reincidència i, en un segon nivell, es procedeix a fer una anàlisi multivariable, per tal de determinar si el tipus de pena imposada és, després de prendre en consideració la resta de variables rellevants, un factor rellevant per explicar la reincidència.

2. Marc teòric

2.1. Teories sobre la relació tipus de pena y reincidència

Sobre els efectes comparatius de la pena –presó o alternativa a la presó- en la reincidència hi ha dos teories que entren en competència: la teoria de la prevenció especial negativa, que prediu que la pena de presó serà més efectiva les penes alternatives en la reducció de la reincidència, i la teoria de l'etiquetament que, al contrari, considera que les penes alternatives tindran major eficàcia en aquest objectiu.

La teoria de la prevenció especial negativa estableix que, una vegada aïllats altres factors rellevants, les persones condemnades a pena de presó reincidiran menys que les persones condemnades a penes alternatives. Com diuen teòrics d'aquesta concepció: "... es produeix un *efecte supressió*, es a dir una tendència de la primera experiència d'empresonament de reduir la taxa de noves detencions dels delinqüents i presumiblement la taxa de comissió de delictes" (Wilson 1983: 130, citant a Murray-Cox). Una possible explicació d'aquesta teoria consisteix en afirmar que una persona que ha sofert la presó experimenta major aversió a aquesta pena que una persona que no l'ha sofert i aquest temor a patir un nou empresonament el porta a reduir més seva activitat delictiva que aquelles persones que han patit una pena de menor severitat (Windzio 2006:343).

En aquest sentit la teoria de la prevenció especial negativa suposaria una derivació de la teoria de la elecció racional, ja que, en la valoració de costos i beneficis previs a la decisió de realitzar un delicte, les persones que ja han experimentat l'empresonament atribuirien, comparativament als que no l'han experimentat, un cost major a la pena de presó i, en conseqüència, tindran una

taxa de reincidència menor que persones que no han sofert prèviament l'empresonament (Windzio 2006:342)¹.

Per contra, la teoria de l'etiquetament considera que les persones condemnades a pena de presó tindran, una vegada controlades les altres variables rellevants, major nivell de reincidència que les persones condemnades a penes alternatives a la presó. En concret, els processos que, d'acord a la teoria de l'etiquetament, podrien explicar el caràcter criminògen de la presó són d'un doble ordre: en primer lloc, la presó suposaria una degradació de la persona i afavoriria el sorgiment de formes de socialització alternativa, en particular de subcultures desviades dins de la presó (Lemert, 1972)²; en segon lloc, el sentit d'injustícia de la persona, que és rellevant per explicar la seva activitat delictiva, es reforçarà quan surti de la presó i adverteixi que la seva condició de ex-reclús li nega l'accés al treball, que la policia el coneix o comprovi les dificultats de relació amb les persones normals (Lemert 1972). Alguns aspectes d'aquesta teoria com els relatius a les majors dificultats de les persones que han passat per la presó d'accedir al treball, de mantenir les relacions familiars i altres relacions socials i, indirectament, la seva contribució a la reincidència han tingut confirmació empírica (Sampson-Laub 1993:143, 248).

A més d'aquestes dues teories que prediuen efectes diferencials de les penes (presó o alternatives a la presó) cal tenir en compte que hi ha una tercera teoria que, segons el contingut específic de les penes, podria estar jugant i que es refereix a l'efecte rehabilitador de la pena. Si la pena de presó o les penes alternatives han tingut un contingut específic de caràcter rehabilitador, es a dir, si s'han abordat durant l'execució de la pena les necessitats de la persona vinculades a la seva activitat delictiva, llavors cal esperar una major efectivitat

---

¹ El ministre conservador britànic Michael Howard va assumir aquesta teoria de l'elecció racional com a fonament del seu eslògan polític relatiu a que "la presó funciona" (una anàlisi crítica de l'opinió de Howard a Burnett-Maruna 2004).

² Altres teòrics del desistiment de la delinqüència (el fenomen contrari a la reincidència) afirmen, a més, que la presó no és un bon lloc per afavorir un factor que aquesta perspectiva teòrica considera bàsic per explicar l'abandó de la delinqüència, com és la motivació per canviar (Burnett-Maruna 2004).

comparativament a una pena que no té aquest contingut rehabilitador (McGuire-Pristley 1995).

2.2. Mètodes per a verificar aquestes teories

Els estudis de reincidència comparativa entre penes parteixen de l'anàlisi d'una comparació entre un mínim de dos grups de persones, un grup sancionat amb pena de presó i un altre grup sancionat amb pena alternativa i es tracta de verificar si les taxes de reincidència entre els grups són diferents com a conseqüència de la pena imposada i, en el seu cas, la interpretació d'aquestes diferències sobre la base de les teories abans esmentades.

Per a que aquest procés de comparació i interpretació sigui correcte la condició bàsica es que la comparació entre els grups d'anàlisi pugui descartar que les possibles diferències entre les taxes de reincidència es degui no a la pena imposada sinó a que els grups als que s'han imposat les penes no són homogenis en quan al seu risc de reincidència. Això implica que del simple anàlisi de les xifres de reincidència – que sempre sol mostrar que les persones condemnades a pena de presó tenen una taxa de reincidència més elevada que les persones condemnades a penes alternatives- no pot inferir-se que les penes alternatives siguin més efectives que la presó per evitar la reincidència ja que el que únicament podria està passant és que la pena de presó s'imposi a un grup de persones amb un risc més elevat de reincidència que el grup al que s'imposa les penes alternatives i que sigui justament aquest risc i no la pena imposada la que expliqui la taxa més elevada de reincidència de les persones condemnades a pena de presó (Lloyd-May-Hough 1994:ix).

En els estudis de reincidència s'han utilitzat diferents metodologies per a que la comparació de les taxes de reincidència es faci sobre grups homogenis, de manera que les possibles diferències puguin ser atribuïdes a la classe de pena imposada. Els mètodes utilitzats són: estudis experimentals, estudis quasi-experimentals, anàlisi multivariable i comparació entre predicció de reincidència i reincidència real.

El estudis experimentals es basen en imposar una pena diferent –pena de presó o pena alternativa- de manera aleatòria a un grup de persones i, en la mesura en que la distribució aleatòria de les persones en cadascun dels grups, opera com a garantia de la homogeneïtat del grups, llavors en cas d’haver diferències significatives en les taxes de reincidència, aquestes podrien ser atribuïdes a la pena imposada. Aquest mètode, malgrat ser el metodològicament més adequat (Harper-Chitty 2005: 7), no és el més usual en la pràctica, segurament pels problemes ètics que planteja una distribució aleatòria de les penes³.

Els estudis quasi-experimentals parteixen d’un grup de persones condemnades a una determinada pena (per exemple a la pena de presó), s’examinen les característiques del grup pel que fa a determinades variables que la recerca ha considerat rellevants en l’explicació de la reincidència (variables de risc) i s’estableix un grup de control (per exemple de persones condemnades a una determinada pena alternativa) el qual s’haurà de seleccionar de manera aleatòria, però garantint que, en referència a les variables de risc, no hi hagi diferències significatives entre els dos grups. Aquest mètode, donat que no té els problemes ètics dels estudis experimentals, ja ha estat més utilitzat en la pràctica (ex. Petersilia-Turner 1986) però no resulta tan correcte com l’experimental, en la mesura en que no pot descartar-se que els dos grups siguin diferents en alguna altra variable no considerada per equilibrar els grups i que sigui aquesta variable i no la pena imposada la que expliqui les possibles taxes diferencials de reincidència.

En tercer lloc, els estudis d’anàlisi multivariable, que són els més utilitzats en la recerca més recent, parteixen d’una mostra de persones condemnades a diferents penes i, en una primera fase d’anàlisi bivariada, analitzen quines són les variables correlacionades amb la reincidència. En cas que la pena imposada sigui una de las variables rellevants, es procedeix a una anàlisi multivariable que tracta de determinar si, una vegada preses en consideració la

---

³ Veure un exemple d’estudi experimental, relatiu a la comparació entre penes curtes de presó i treball en benefici de la comunitat en: Killias-Aebi-Ribeaud (2000).

resta de variables rellevants, la pena imposada segueix tenint rellevància estadística. A l'igual que en els estudis quasi-experimentals, el principal problema d'aquest mètode és la possibilitat que en l'estudi no és prengui en consideració alguna variable de risc que, en canvi, sí ha estat utilitzada pel legislador o pel jutge per a castigar el fet amb presó en comptes de amb una pena alternativa⁴.

Per últim, una metodologia recentment utilitzada consisteix en partir, com en l'anàlisi multivariable, en un grup de persones a les que s'ha imposat diferents classes de penes, i passar-les un test de predicció del risc de reincidència. Una vegada realitzat aquest anàlisi individual es procedeix a fer la mitjana de risc per grups de persones condemnades a diferents penes i, finalment, es compara la predicció de la reincidència amb la reincidència real. Els efectes diferencials de les penes en quan a la reincidència dependran de la diferència entre la reincidència esperada i la reincidència real. Així, per exemple, si els condemnats a la pena de presó tenen una taxa de reincidència superior a la esperada es podria concloure que la imposició d'aquesta pena és una variable significativa de la reincidència⁵. Possiblement, el problema d'aquesta metodologia rau en la correcció de l'instrument de predicció del risc que s'utilitza per a fer l'anàlisi.

Una vegada realitzat l'anàlisi, en atenció als resultats les interpretacions possibles son les següents:

- a) si la presó té una taxa de reincidència superior que la pena alternativa (o sí incrementa les probabilitats de reincidència): una confirmació de la teoria de l'etiquetamet (en el sentit, que té uns efectes més poderosos que la teoria de la prevenció especial negativa).
- b) si la pena de presó té una taxa de reincidència inferior a la pena alternativa (o si redueix les probabilitats de reincidència): una

---

⁴ Per exemple podria ser que el jutge prengués en consideració variables socials –per ex. vincles familiars, ocupació, vivenda- i que l'estudi de reincidència no analitzés aquestes variables. Sobre la importància d'aquests factors per la predicció de la reincidència, veure l'estudi de May (1999). Agraïxo a Marcelo Aebi que em fes veure aquest problema metodològic.

⁵ Raynor (2006) usa aquesta metodologia i es basa en el test de predicció del risc anomenat LSI-R (elaborat per Andrews).

confirmació de la teoria de la prevenció especial negativa (en el sentit que té uns efectes més poderosos que la teoria de l'etiquetament).

c) si la pena de presó no té una taxa de reincidència diferent de les penes alternatives (o si no altera les probabilitats de reincidència): cap de les dues teories queda confirmada. Com explica Blumstein (2004:463), aquest efecte nul no suposa necessàriament que les teories quedin rebutjades, ja que és possible que l'efecte estigmatitzador operi sobre una part de les persones del grup analitzat, mentre que l'efecte de prevenció especial operi sobre altres.

Lògicament, en el cas que les penes imposades incorporin un programa de rehabilitació, en la explicació dels efectes s'haurà de donar un paper a la teoria de la rehabilitació, la qual cosa obligarà a matisar les interpretacions que s'acaben d'esmentar.

2.3. Recerca prèvia

La recerca prèvia sobre aquesta matèria no permet donar una resposta definitiva a la relació entre pena i reincidència. Aquesta recerca pot agrupar-se en tres nivells: a) estudis que no confirmen cap de les teories en disputa, ja que mostren que no hi ha diferències significatives en la taxa de reincidència en funció de la pena imposada; b) estudis que confirmen la teoria de l'etiquetament, ja que revelen major taxa de reincidència de les persones condemnades a presó; c) estudis que confirmen –si bé només en referència a alguna classe de persones condemnades- la teoria de la prevenció especial negativa, ja que adverteixen menor taxa de reincidència de les persones condemnades a presó.

Els estudis que no confirmen cap de les teories en disputa son: Smith-Akers (1993), Lloyd-Mair-Hough (1994) i Gottfredson (1999). El primer d'aquests estudis (Smith-Akers) utilitza una metodologia quasi-experimental, comparant persones condemnades a presó de entre 12-30 mesos (n. 266) amb persones condemnades a supervisió intensiva, entre 6-18 mesos (n. 228), amb un estudi

de reincidència de 5 anys de seguiment. Els dos grups son homogeitzats sobre la base de les següents variables: raça, historial delictiu, revocació prèvia de *probation*, delicte. Els resultats no adverteixen diferències significatives entre els dos grups pel que fa a la taxa de reincidència.

El segon estudi (Lloyd-Mair-Hough) realitza una anàlisi multivariable d'una mostra de les persones condemnades a Anglaterra l'any 1987 a diferents penes (presó, probation amb obligació de tractament, *probation* amb obligació d'assistència a centre i treball en benefici de la comunitat), fent un estudi de reincidència de dos anys (n. 17.811). Una vegada considerades la resta de variables rellevants –edat, historial delictiu, previ empresonament, delicte, gènere- resulta que el factor pena no és rellevant en la predicció de la reincidència.

El tercer estudi (Gottfredson) realitza una anàlisi multivariable de persones condemnades a diferents penes (presó, multa, *probation*, restitució, sanció combinada presó-*probation*), fent un estudi de reincidència de 20 anys (n. 962). Una vegada considerada la resta de variables rellevants –edat, gènere, raça, historial delictiu, penes prèvies, delicte, valoració del jutge del risc de reincidència de la persona- resulta que la diferent pena imposada no altera les probabilitats de reincidència dels diferents grups de persones.

Els estudis que confirmen la teoria de l'etiquetament són: Petersilia-Turner (1986), Killias-Aebi-Ribeaud (2000) y Spohn-Holleran (2002). El primer estudi (Petersilia-Turner) és de caràcter quasi-experimental i compara dos grups de persones, un condemnat a pena de presó i l'altre condemnat a probation, amb un estudi de reincidència de 2 anys. Els dos grups són homogeneïtzats sobre la base de: gènere (homes), any de delicte, probabilitat de ser condemnat a presó o probation. S'observa que el grup condemnat a presó te una taxa de reincidència més elevada que el grup de persones condemnades a probation, encara que aquesta diferència només es significativa respecte dels condemnats per delictes contra la propietat. A més es fa una anàlisi multivariable per excloure que existeixin altres factors que anul·lin la rellevància del tipus de pena. Les autores consideren que l'estudi confirma la teoria de

l'etiquetament i, en particular, plantegen la hipòtesi que els condemnats a *probation* van tenir menys dificultat de trobar feina que els condemnats a presó.

El segon estudi (Killias-Aebi-Ribeaud) és de caràcter experimental⁶ i compara dos grups de persones, un condemnat a una pena curta de presó (n. 39) i un altre condemnat a la pena de treballs en benefici de la comunitat (n. 84). Es fa un estudi de reincidència de 2 anys. L'estudi mostra que la taxa de reincidència dels condemnats a presó és –utilitzant criteris de rellevància estadística del 0.1, en atenció al caràcter reduït de la mostra- significativament més alta que la dels condemnats a pena de treballs en benefici de la comunitat. En la interpretació dels resultats els autors discuteixen en quina mesura els resultats poden estar influïts pel sentiment dels condemnats a pena de presó d'haver estat tractats injustament.

El tercer estudi (Spohn-Holleran) utilitza la tècnica d'anàlisi multivariable per comparar dos grups de persones, un condemnat a pena de presó (n. 766) i l'altre condemnat a *probation* (n. 301), amb un estudi de reincidència de 4 anys. A més de la variable relativa al tipus de pena, es consideren les variables de: edat, gènere, raça, historial delictiu, delicte i ocupació (ocupat-desocupat). Els resultats mostren que la probabilitat de reincidència està afectada (a més de per l'edat, el gènere i l'historial delictiu) pel tipus de condemna i que el fet de ser condemnat a presó incrementa significativament la probabilitat de reincidència. En la interpretació dels resultats els autors consideren confirmada la teoria de l'etiquetament. En particular l'estudi mostra una diferència més acusada de la taxa de reincidència entre presó i probation en els condemnats per tràfic de drogues, i els autors plantegen la hipòtesi que pot ser atribuït a la major possibilitat de realitzar un tractament de drogues en l'àmbit comunitari que en la presó.

La teoria de la prevenció especial negativa ve recolzada en l'estudi de Walker-Farrington-Tucker (1981). Aquest treball suposa una re-anàlisi de la mostra

---

⁶ Es tracta d'un treball realitzat a Suïssa amb 123 condemnats a presó, als que se'ls va negar suspensió de la pena i que van acceptar sotmetre's a un experiment per veure l'efectivitat de la pena del Treball en benefici de la comunitat i, de manera aleatòria van ser condemnats a presó curta o a Treball en benefici de la comunitat.

estudiada a Phillpots-Lancucki (1980) i consisteix en una mostra dels homes (n. 2.069) condemnats per determinats delictes a Anglaterra l'any 1971 a penes de: presó, suspensió de la pena de presó, *probation*, multa i compensació. S'utilitza un mètode d'anàlisi multivariable, basat en comparar la reincidència esperada dels grups de persones condemnades a cadascuna de les penes, sobre la base dels factors de risc diferents de la condemna, i es compara aquest resultat amb la reincidència real. Els resultats són favorables a la teoria de la prevenció especial negativa només en referència als delinqüents primerencs. Respecte d'ells la pena de presó té una taxa de reincidència inferior a l'esperada, sent una pena més efectiva que les penes alternatives en l'evitació de la reincidència⁷.

No obstant, existeix un estudi posterior (Dejong 1997) que, en referència als delinqüents primerencs, dona resultats contraris als de Walker-Farrington-Tucker⁸.

Una valoració global de la recerca analitzada permet dir que si bé la teoria de l'etiquetament té major suport que la teoria de la prevenció especial negativa, difícilment pot dir-se que hi ha resultats concloents, donat que molts estudis no donen suport per cap de les teories en disputa i un estudi dona suport a la teoria de la prevenció especial negativa.

---

⁷ Respecte dels delinqüents amb antecedents la presó té una taxa de reincidència una mica superior a l'esperada.

⁸ Dejong analitza una mostra d'homes (n. 4.505) condemnats a diferents penes (presó i pena alternativa) i es fa un seguiment de 3 anys. S'utilitza un mètode d'anàlisi multivariable. Les variables analitzades són: edat, historial delictiu, estat civil (casat-solter), ocupació (empleat-desempleat), estudis, raça, delictes i consum de drogues, a més de la pena imposada. Els resultats mostren que respecte dels delinqüents primerencs l'empresonament, en comparació a la condemna a pena alternativa, incrementa les probabilitats de reincidència, per la qual cosa l'autora conclou que, respecte d'ells, es confirma el caràcter criminògen de la pena de presó. Aquest efecte criminògen de la pena de presó també es produeix amb les persones amb menys vincles socials. En canvi, per les persones amb antecedents i amb més vincles socials, el tipus de pena no opera com a variable rellevant de la reincidència.

2.4. Hipòtesi de treball

La hipòtesi de la recerca que es presenta a continuació es que la teoria de l'etiquetament és més rellevant que la teoria de la prevenció especial negativa i que, en conseqüència, comparativament a les penes alternatives, la pena de presó incrementa les probabilitats de que la persona reincideixi.

3. Metodologia

3.1. Mostra analitzada

L'estudi parteix d'una mostra representativa de les persones condemnades l'any 1988 pels jutjats de lo penal de Barcelona (la mostra està realitzada sobre la base de les persones condemnades durant els mesos d'abril i maig del 1998). Es tracta d'una mostra de persones (n. 1425) que va ser utilitzada en un estudi anterior dirigit a conèixer l'ús de les penes alternatives per part del sistema judicial espanyol i per examinar les variables rellevants de la decisió judicial (Cid-Larrauri et. al 2002).

La mostra està composta per persones condemnades per delictes amb pena no superior a tres anys de presó, principalment delictes contra la propietat sense violència ni intimidació (43.2%), conducció sota la influència de begudes alcohòliques (30.4%); lesions (6%), tràfic de drogues (3.7%), trencament de condemna (3.1%) i falsedats (2.5%).

Aquesta mostra ha hagut de ser corregida com a conseqüència que, com després veurem, el criteri utilitzat per mesurar la reincidència ha estat l'ingrés en presó. Sent aquest el criteri de mesura de la reincidència llavors esbiaixaria els resultats el fet d'incloure en la mostra els condemnats per delicte d'alcoholèmia, ja que la recerca anterior ha mostrat que es tracta d'un delicte respecte del qual els jutges exclouen quasi totalment castigar-lo amb penes privatives de llibertat (Cid-Larrauri et. al., 2002:62-63 i n. 65) i per tant la seva reincidència no quedaria en absolut reflectida en base al criteri d'anàlisi utilitzat. El problema assenyalat no succeeix amb la resta de delictes més representats en la mostra, com son els delictes contra la propietat, les lesions o de tràfic drogues, respecte dels quals els jutges no exclouen l'aplicació de penes privatives de llibertat (Cid-Larrauri et. al. 2002).

A més s'han hagut d'excloure de la mostra a persones que no han tingut possibilitat de reincidir durant el període de seguiment –bé perquè han estat

empresonats durant tot aquest període, bé perquè han estat alliberats menys d'un any abans de la fi del període de seguiment. Per últim s'han eliminat 9 persones en que no constava la pena imposada en la recollida de dades.

Sobre aquesta base la mostra final, com s'exposa en la taula 1, és de 900 persones.

Taula 1. Composició de la mostra analitzada

Mostra originària (persones condemnades pels jutjats del penal de Barcelona, a Abril-Maig 1998)	1425
Persones condemnades només per delictes de conducció sota la influència del alcohol-drogues	452
Persones sense possibilitat de reincidir durant el període de seguiment	64
Persones sense informació sobre la pena imposada	9
Total mostra final	900

Les característiques de la mostra, que s'expressen amb detall a la taula 2, es poden sintetitzar en els següents aspectes: principalment homes (90.3%), de nacionalitat espanyola (89.7%), de 29.5 anys com a mitjana en el moment de cometre el delictes y condemnats principalment per un delictes no violent, bàsicament contra la propietat (90.7%) i amb una distribució quasi a parts iguals entre delinqüents primerencs i amb previs antecedents i delinqüents amb prèvia estada i sense prèvia estada a la presó.

Taula 2. Característiques de la mostra⁹

Característica	Percentatge
Gènere (n. 900)	
home	90.3%
dona	9.7%
Edat mitjana (n. 855): 29.5 anys	
Nacionalitat (n. 900)	
espanyola	89.7%
estrangera	9.3%
Problemes econòmics ¹⁰ (n. 880)	
sí acreditats	55.2%
no acreditats	47.8%
Addicció drogues ¹¹ (n. 837)	
sí acreditada	80.4%
no acreditada	19.6%
Delicte ¹² (n. 971)	
propietat (sense violència o intimidació)	65.5%
lesions	6.5%
tràfic de drogues	6.4%
trencament de condemna	5.3%
propietat (amb violència o intimidació)	2.8%
falsedats	2.7%
altres	10.8%
Antecedents ¹³ (n. 860)	
sense antecedents	50.2%
amb antecedents	48.8%
Estada prèvia en presó (n. 900)	
sense prèvia estada	55.4%
amb prèvia estada	44.6%

⁹ El nombre total de persones no arriba en alguns casos als 900 que componen la mostra ja que en la recollida de dades en un percentatge mínim de casos no es va trobar o no es va recollir la informació que es reflexa en la taula.

¹⁰ La variable situació econòmica es construeix d'una manera indiciària i té, per tant, un valor només indicatiu. Es va considerar que la situació econòmica de la persona condemnada no era problemàtica quan es complia alguna de les següents condicions: a) la persona va ser defensada per un advocat de lliure designació; b) si es va imposar una multa la persona la va pagar; c) si es va imposar responsabilitat civil derivada del delicte la persona la va pagar. Si cap d'aquestes condicions es complia (la persona va ser defensada per un advocat d'ofici i en cas que s'imposés multa no la va pagar i en cas que s'imposés responsabilitat civil derivada de delicte no la va pagar) llavors es considera que la persona té problemes econòmics.

¹¹ Drogodependència documentada significa que o bé s'ha aplicat alguna atenuant o eximent incompleta per addicció a les drogues o bé consta en l'expedient judicial una documentació mèdica o psicològica que acredita una drogodependència de la persona condemnada. La drogodependència real és possiblement més alta que la xifra que s'expressa en la mostra (Cid-Larrauri et. al. 2002: 35).

¹² El nombre de delictes és més elevat que el de persones perquè hi ha un percentatge petit de casos en que la persona és condemnada a més d'un delicte.

¹³ Sense antecedents: historial net. Amb antecedents: que es dóna una de les següents situacions: antecedents vius, antecedents cancel·lats o antecedents posteriors. Sobre aquests conceptes: Cid-Larrauri et.ala. 2002 (30-33).

Quant a les penes imposades, tal com mostra la taula 3, l'estudi conté el nombre de persones suficients per fer comparacions, entre la pena de presó (n. 179) i entre dues penes alternatives: multa (n. 361) i suspensió de l'execució de la pena de presó (n. 300). No obstant, per les raons que després s'explicaran, les comparacions de les taxes de reincidència es faran entre la pena de presó i la suspensió de l'execució de la pena.

Taula 3. Classificació persones mostra en funció de la pena imposada¹⁴

Pena	N	%
Presó	179	19.9%
Arrest cap de setmana	31	3.5%
Suspensió drogodependents	29	3.2%
Multa	361	40.1%
Suspensió pena	300	33.3.%
Total	900	100%

Donat que l'objecte d'aquesta recerca és determinar si el tipus de pena imposada és rellevant per explicar la reincidència, resulta important descriure les característiques de les dues penes (presó i suspensió) que després es compararan.

Les 179 persones condemnades a presó van tenir com a mitjana una condemna de 6 mesos de presó. La meitat d'aquests condemnats (90) ho van ser per fets realitzats sota la vigència del CP de 1973 i, en la mesura en que van optar per ser condemnades per aquest codi penal (vigent en el moment de realitzar els fets) van poder gaudir de la redempció de penes pel treball i van poder ser alliberades a partir dels 3 mesos de compliment de la condemna. En canvi les altres 89 persones condemnades, que van ser jutjades pel codi penal de 1995, no van poder gaudir de redempcions. En tot cas, només un percentatge mínim de les persones condemnades (6, que equival al 3.4%) van finalitzar la seva condemna en llibertat condicional¹⁵, de la qual cosa pot deduir-

¹⁴ La pena no és pena de la sentència sinó la pena definitiva, es a dir, la resultant una vegada que ja s'ha decidit sobre la possible suspensió o substitució. En cas que una persona hagi estat condemnat a més d'una pena se la classifica per la pena més greu de les imposades (Cid-Larrauri et al. 2002:24-25).

¹⁵ Es tracta d'una xifra de llibertats condicional significativament més baixa que la mitjana de persones que a Catalunya finalitzen la seva pena en llibertat condicional que en els anys 1997-2003 es situa aproximadament en el 25% dels condemnats (Tébar 2006:216, sobre la base de dades obtingudes de la Secretaria General de Serveis Penitenciaris i Justícia Juvenil,

se que durant els mesos d'empresonament la immensa majoria no van gaudir de cap tipus tractament específic dirigit a la seva rehabilitació¹⁶ que hagués pogut millorar les possibilitats de reinserció¹⁷.

Pel que fa a les persones condemnades a suspensió de la pena, van ser condemnades a una pena de 9.5 mesos de presó de mitjana i van veure suspesa la pena en la immensa majoria dels casos durant 2 anys. Aquest suspensió va estar condicionada només a l'obligació de no delinquir durant aquest període el que implica que una nova condemna durant el període de seguiment implica legalment la revocació de la suspensió i l'execució de la pena sospesa. Només en un 6% dels casos es va imposar a la persona una obligació addicional, consistent en un tractament de deshabituació de les drogues. Per tant, podem afirmar que per la immensa majoria de casos es tracta d'una resposta penal al delicte que no va tenir cap tipus de contingut rehabilitador.

3.2. Criteri de mesura de la reincidència

En les recerques esmentades sobre reincidència s'utilitzen diferents mesures per a verificar la taxa de reincidència d'un grup de condemnats. Els tres criteris de mesura son: detenció, condemna i empresonament. Lògicament, donat que només una part de les persones detingudes, son condemnades i només una part de les detingudes i condemnades ingressen en presó, l'estimació de

---

Generalitat de Catalunya). No obstant, la població condemnada a pena de presó en la mostra analitzada –v. Taula 6- presenta un conjunt de característiques que en la recerca de Tébar, sobre l'aplicació de la llibertat condicional a Catalunya (Tébar 2006:223-236) apareixen correlacionades amb una menor concessió de la llibertat condicional (antecedents previs, estància prèvia en presó, delicte contra la propietat).

¹⁶ Em refereixo a un tractament basat en el treball en l'exterior a través de la figura del tercer grau penitenciari, ja que del fet que un 93.3% de les persones condemnades extingissin la seva condemna en llibertat definitiva sembla poder-se deduir que la immensa majoria van complir la seva condemna en segon grau. D'una altra banda, no tinc notícia de que en aquella època ni en l'actualitat existissin a les presons catalanes programes de tractament en l'interior de la presó per a les persones condemnades per penes curtes per delictes contra la propietat. Com a molt, algunes d'aquestes persones haurien pogut participar en programes educatius i de formació professional (aspecte sobre el qual en aquesta recerca no s'ha recollit informació).

¹⁷ Sobre el tema de la relació entre la forma d'excarceració –en llibertat condicional o en llibertat definitiva- la recerca de Luque-Ferrer-Capdevila (2005:140) recolza la hipòtesi que el tercer grau i la llibertat condicional serveixen per a reduir la reincidència (V. La seva recerca –basada en l'anàlisi multivariable- sobre les variables explicatives de la reincidència sobre una mostra de les persones excarcerades de les presons catalanes a l'any 1997).

reincidència basada en detencions dona xifres més altes que la que es basa en condemnes i aquesta xifres més altes que la que es basa en empresonaments. En aquesta recerca s'ha utilitzat l'empresonament com a mesura de la reincidència. Utilitzar només aquesta mesura de reincidència pot ser inadequat si el que es vol es tenir un coneixement exhaustiu sobre les xifres oficials de reincidència, però crec que és una mesura admissible en quant l'objectiu d'aquesta recerca es comparar les taxes de reincidència entre diferents penes.

Existeix reincidència quan en el període de seguiment –que s'estableix a partir de la sentència condemnatòria- la persona ingressa en presó -com a preventiu o com a condemnat- per una nova causa.

3.3. Període de seguiment

El període de seguiment que s'estableix en aquest treball és aproximadament de 8 anys. Aquest període de seguiment és més llarg que la majoria de recerques sobre el mateix tema (en que els períodes de seguiment solen variar entre 2 y 5 anys), la qual cosa pot trobar una especial justificació en el cas espanyol, on el sistema judicial penal pateix d'un problema crònic de manca de celeritat¹⁸. Encara que, com es veurà, la immensa majoria de les persones que reincideixen ho fan en els primers dos anys, un període més llarg de seguiment garanteix que persones que han comés el delicte en aquest període però que el procediment d'instrucció, enjudiciament i execució de la condemna s'ha dilatat molt, apareixen també qualificades com a reincidents si finalment han ingressar en presó. És possible que un període més curt de seguiment esbiaixi la mostra en el sentit de destacar més reincidència dels que cometen delictes més greus, els quals amb més facilitat seran empresonats com a preventius després de ser detinguts, d'aquells que cometen delictes menys greus que normalment entraran a la presó només com a condemnats, després de tot el procediment d'instrucció, condemna i execució.

---

¹⁸ D'acord a la recerca de Cid-Larrauri et. al (2002) entre la data de comissió del delicte i la data d'execució de la pena passa un període de 3 anys i 2 mesos com a mitjana. Aquestes dades estan referides a condemnes imposades en 1998 i és possible que algunes reformes legals, com la reforma de la llei d'enjudiciament criminal en referència als judicis ràpids (LO 8/2002 y LO 32/2002) hagin millorat aquesta realitat.

3.4. Variables analitzades

Donat que l'objectiu de la recerca és determinar si la variable pena és significativa en la reincidència –si el fet de ser condemnat a presó incrementa, en referència al fet de ser condemnat a pena alternativa, la probabilitat de reincidència- resulta bàsic considerar altres variables que poden ser explicatives de la reincidència per a determinar finalment, en una anàlisi multivariable, si una vegada preses en consideració altres variables rellevants, la pena imposada manté o perd un valor explicatiu sobre la reincidència.

En aquesta recerca s'han tingut en compte les variables que en la recerca prèvia sobre aquesta qüestió solen aparèixer vinculades a la reincidència. Aquestes variables son:

- a) Edat (probabilitat de reincidència disminueix conforme augmenta l'edat de la persona condemnada).
- b) Gènere (probabilitat de reincidència major per als homes que per a les dones).
- c) Nacionalitat (probabilitat de reincidència major pels immigrants que pels nacionals).
- d) Delicte (probabilitat de reincidència major per als condemnats per delicte contra la propietat que per condemnats per altres delictes).
- d) Delicte (probabilitat de reincidència major per persones condemnades per delicte contra la propietat que per condemnades per altres delictes).
- e) Antecedents (probabilitat de reincidència major per a les persones que tenen altres condemnes que per les persones primerenques).
- f) Estada prèvia a presó (probabilitat de reincidència major per a les persones amb estada prèvia a presó que per a les persones sense estada prèvia).
- g) Addicció a les drogues (probabilitat de reincidència major per a les persones addictes a les drogues que per a les no addictes).
- h) Problemes econòmics (probabilitat de reincidència major per a les persones amb problemes econòmics que per als que no tenen problemes econòmics).

i) Pena imposada (probabilitat de reincidència major per a les persones condemnades a presó que les condemnades a suspensió de la pena privativa de llibertat).

3.5. Obtenció i anàlisi de les dades

Donat que el criteri de reincidència utilitzat ha estat l'ingrés en presó per una nova causa les dades de reincidència han estat obtingudes de l'ordinador del sistema penitenciari català on es computen les altes en presó.

Una vegada obtingudes les dades de reincidència –distingint entre les persones que han estat empresonades i les que no han estat empresonades- s'ha procedit a fer una anàlisi bivariada per determinar si existeix correlació estadística (sobre la base de l'anàlisi de chi-quadrat) entre la reincidència i cadascuna de les variables sotmeses a anàlisi. Una vegada realitzada aquesta anàlisi i obtingudes les variables correlacionades amb la reincidència, s'ha procedit a determinar si existeixen interaccions de variables no col·lineals que també correlacionen amb la reincidència. Per últim, les variables correlacionades amb la reincidència¹⁹ s'han sotmès a una anàlisi multivariable de regressió logística per a determinar quina és la combinació de variables que té major poder predictiu de la reincidència.

En la mesura en que l'anàlisi de regressió logística el que busca és determinar quines variables estan afectades per altres, per tal d'eliminar-les²⁰ llavors només quan una variable apareix en la fórmula final pot afirmar-se la seva influència en la reincidència i conformar-se la hipòtesi de partida.

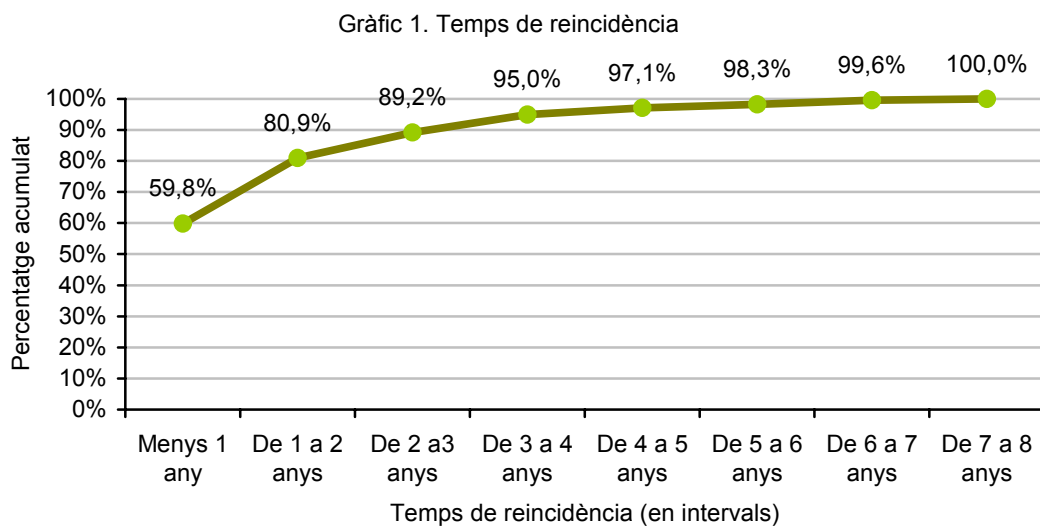
¹⁹ Com es veurà totes les interaccions entre variables son col·lineals i, per tant, no s'han inclòs a l'anàlisi multivariable.

²⁰ Per exemple, podria ser que les dones tinguessin una taxa de reincidència menor que la dels homes però que aquesta variable estigués afectada per la variable antecedents i que resultés que, a igualtat de antecedents, no hi ha diferència significativa entre homes i dones, la qual cosa implicaria que el gènere deixa de ser una variable explicativa.

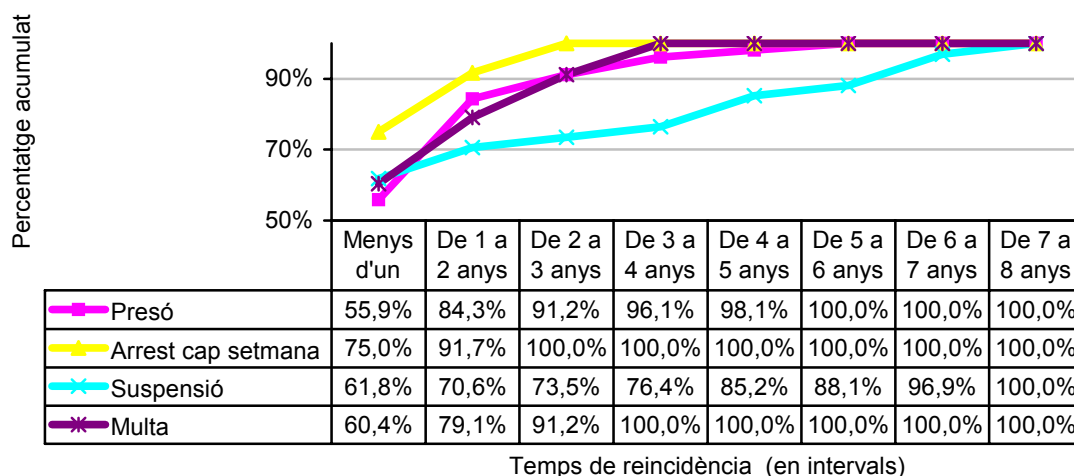
4. Resultats

4.1. Aspectes generals sobre la reincidència

El nivell de reincidència obtinguda és del 38.1%. Tal com mostra el gràfic 1, els que reincideixen ho fan majoritàriament en els primer dos anys (80%) i només el 20% restant ho fa en el següent període de seguiment. Finalment, aquest estudi sembla donar crèdit a les recerques que han situat el període de seguiment en 4 anys, ja que a partir d'aquesta data l'augment del nombre de reincident és poc més d'un punt percentual per any. No obstant, si s'observa el gràfic 2 es veu que les persones condemnades a suspensió tendeixen a reincidir més tard que els condemnats a presó i això justifica un període de seguiment major del que és usual en la recerca.

Gràfic 2. Temps de reincidència (per penes)

Existeix molta coincidència en global entre el delictes que va donar lloc a la condemna original (en un 90.7% delictes no violents) i el delictes que determina la nova entrada en presó (que en un 84.3% és delictes no violents). Només el 15.7 dels reincidents van entrar en presó per un delictes violent (bàsicament lesions o delictes de robatori amb intimidació).

4.2. Variables correlacionades amb la reincidència

En la taula 4 apareixen els resultats de l'anàlisi bivariada per tal de conèixer quines de les variables preses en consideració apareixen correlacionades amb la reincidència. Al igual que mostren altres recerques, la edat (menys de 29.5 anys), el tipus de delicte (contra la propietat), l'haver estat amb anterioritat a la presó, el tenir condemnes prèvies, l'haver estat condemnat a una pena de presó o d'arrest de cap de setmana, el fet de tenir problemes econòmics i el ser addicte a les drogues són factors que correlacionen positivament amb la reincidència. En canvi, resulta més sorprenent que ni el gènere (home) ni la nacionalitat (no nacional) no correlacionin amb la reincidència.

Taula 4. Característiques de les persones condemnades i reincidència

	N	% REINCIDENT
Gènere		
Home	813	39
Dona	87	28.4
Edat*		
Menor 29.5	501	41.1
Major 29.5	354	34.2
Nacionalitat		
Espanyola	807	36.8
Estrangera	93	47.3
Delicte*		
Contra la propietat	600	44.4
Altres delictes	300	25.2
Delicte		
Violent	74	32.4
No violent	785	39.9
Estada prèvia a presó*		
Amb prèvia estada	402	69.6
Sense prèvia estada	498	12.6
Antecedents*		
Sense antecedents	432	16.2
Amb antecedents	428	61.5
Pena*		
Presó o arrest de cap de setmana	210	71
Pena alternativa	690	28
Problemes econòmics *		
Sí acreditats	486	51
No acreditats	394	20.6
Addició a les drogues *		
Sí acreditada	164	58.5
No acreditada	673	32.5

* $p \leq 0.5$

4.3. Relació pena y reincidència

4.3.1. Introducció

Com mostra la taula 5 la taxa de reincidència resulta significativament diferent entre les penes imposades.

Taula 5. Taxa de reincidència en funció de la pena imposada²¹

Pena	N	% reincidència
Presó	179	73.2% (n. 131)
Arrest cap de setmana	31	58.1% (n. 18)
Suspensió pena drogodependents	29	44.8% (n. 13)
Multa	361	38.5% (n. 139)
Suspensió pena	300	14.0% (n. 42)
Total	900	38.1% (n. 343)

No obstant, no sent aquest un treball ni experimental, ni quasi-experimental, resulta que no hi ha cap garantia de que els grups als que se li han imposat diferent penes siguin homogenis i, en conseqüència, no es pot treure cap conclusió sobre la influència de la pena imposada en la reincidència. Que els grups no són homogenis, queda palès en la taula 6, la qual mostra que el grup condemnat a presó o a arrest de cap de setmana integra una proporció significativament més alta de persones, que el grup condemnat a multa o suspensió de la pena, que compleixen amb les variables que l'anàlisi bivariada ha mostrat correlacionades amb la reincidència.

²¹Diferències significatives entre penes: presó i multa ($p=0.000$); presó i suspensió de la pena($p=0.000$); multa y suspensió de la pena($p=0.000$); presó i suspensió de la pena per drogodependents ($p=0.002$); arrest de cap de setmana i multa ($p=0.033$); arrest de cap de setmana i suspensió de la pena ($p=0.000$); multa i suspensió de la pena ($p=0.000$); suspensió de la pena i suspensió de la pena amb tractament ($p=0.000$).

Taula 6. Diferències entre les persones condemnades en funció de la pena imposada²²

	Presó	Arrest cap de setmana	Suspensió pena Drogodependents	Multa	Suspensió Pena
Estada prèvia en presó (1)	88%	83%	59%	42%	16%
Antecedents (2)	93%	86%	96%	50%	14%
Delicte contra la propietat (3)	72%	74%	50%	72%	57%
Menor de 29.5 anys (4)	57%	64%	52%	63%	55%
Problemes econòmics (5)	85%	74%	69%	58%	49%
Addicció a drogues (6)	30%	29%	71%	15%	13%

Donada les diferències entre les persones condemnades a les diferents penes que s'expressa en la taula 6, l'única manera de poder arribar a alguna conclusió sobre la influència de la pena en la reincidència consisteix en procedir a una anàlisi multivariable que mostri si, una vegada preses en consideració la resta de variables rellevants, el tipus de pena imposada segueix o deixar de ser una variable explicativa de la reincidència.

Aquesta anàlisi multivariable s'ha realitzat considerant només dues penes: presó i suspensió de la pena. Les raons de la exclusió de les altres penes són les següents:

- a) pel que fa a les penes d'arrest de cap de setmana i de suspensió de la pena per a drogodependents el nombre de persones de la mostra és massa reduït (39 i 21 respectivament) com per a que les comparacions entre penes siguin metodològicament adequades;
- b) pel que fa a la multa –que té una taxa de reincidència molt més alta que la suspensió de la pena (38.5% contra 14%)- la raó de l'exclusió rau en que la font d'informació utilitzada per a conèixer la reincidència (el sistema informàtic

²² Per un test de significació de $p \leq 0.5$:

- (1) Diferències significatives entre tots els parells de penes excepte presó i arrest de cap de setmana i multa i suspensió de la pena drogodependents
- (2) Diferències significatives entre tots els parells de penes excepte: presó i arrest de cap de setmana, presó i suspensió pena drogodependents, arrest de cap de setmana i suspensió pena drogodependents.
- (3) Diferències significatives entre presó i suspensió multa pena drogodependents, presó i suspensió pena, suspensió pena drogodependents i multa i suspensió pena.
- (4) No hi ha diferències significatives
- (5) Diferències significatives entre presó i multa, presó i suspensió pena, arrest de cap de setmana i multa, arrest de cap de setmana i suspensió pena, suspensió pena drogodependents i multa, multa i suspensió pena
- (6) Diferències significatives entre: presó i suspensió pena drogodependents, presó i multa, presó i suspensió pena, arrest cap setmana i suspensió pena drogodependents, suspensió pena drogodependents i multa, suspensió pena drogodependents i suspensió de la pena.

penitenciari de Catalunya) no permet determinar si l'entrada en presó ha estat per la comissió d'un nou delictes o per l'impagament de la multa imposada. En la mesura en que sabem que una part dels condemnats a multa no van procedir a pagar la responsabilitat i van entrar a la presó per aquesta causa però no podem determinar si l'entrada efectiva va ser només per aquesta raó o com a conseqüència d'un nova causa, llavors resulta que no podem descartar que una part dels que apareixen com a reincidents no ho siguin efectivament, la qual cosa viciaria els resultats de l'anàlisi. En conseqüència, els condemnats a pena de multa també han hagut de ser exclosos de l'anàlisi multivariable.

4.3.2. Comparació entre presó i suspensió

Finalment l'anàlisi multivariable compara si la pena imposada -presó o suspensió- es, una vegada preses en consideració la resta de variables que l'anàlisi bivariada ha mostrat correlacionades amb la reincidència, rellevant respecte de la variable dependent considerada (la reincidència).

Per fer l'anàlisi multivariable s'ha utilitzat la tècnica de la regressió logística. En un primer nivell s'ha procedit a determinar del grup de persones format pels condemnats a presó i a suspensió de la pena quines són les variables correlacionades amb la reincidència. Com mostra, la taula 7, les variables significatives son: antecedents, estada prèvia en presó, problemes econòmics acreditats, addicció a les drogues acreditada i tipus de pena imposada.

Taula 7. Variables correlacionades amb la reincidència. Grup de persones condemnades a presó o suspensió de la pena.

	N	% reincident	Significació estadística
Gènere			
Home	420	37.4	
Dona	59	27.1	
Edat			,088
Menor 29.5	254	39.8	
Major 29.5	200	32	
Nacionalitat			,182
Espanyola	425	34.8	
Estrangera	52	44.2	
Delicte			,065
Contra la propietat	300	40.7	
Altres delictes	157	31.8	
Delicte			,829
Violent	33	39.4	
No violent	424	37.5	
Estada prèvia a presó			
Amb prèvia estada	205	71.2	,000
Sense prèvia estada	274	9.9	
Antecedents			,000
Historial net	255	12.5	
Cancel·lats	45	37.8	
Vius o posteriors	159	74.8	
Pena			,000
Presó	179	73.2	
Suspensió	300	14	
Problemes econòmics			,000
Sí acreditats	294	46.9	
No acreditats	169	14.8	
Addició a les drogues			,000
Sí acreditada	84	54.8	
No acreditada	361	31.6	

Per a realitzar l'anàlisi de regressió entre les 5 variables que assoleixen significació estadística es procedeix prèviament a determinar si existeixen interaccions entre les variables que també hagin de ser incloses en l'anàlisi. Aquesta anàlisi porta a la conclusió que totes les correlacions entre variables son col·lineals, per la qual cosa es descarta la seva inclusió en l'anàlisi de la regressió.

La taula 8 (v. Apèndix 1 per una exposició més detallada de l'anàlisi de la regressió) mostra que les variables predictives de la reincidència són l'estada prèvia en presó, que opera com la variable de risc més poderosa i el fet que la pena imposada sigui presó i no suspensió. A més, el fet de tenir historial net opera, en referència a la persona que té antecedents penals (siguin cancel·lats, vius o posteriors) com a factor de protecció davant de la reincidència.

En conseqüència, dels resultats anteriors pot deduir-se que la pena imposada – el fer de castigar a presó en comptes de suspensió de la pena- és una variable rellevant de la reincidència, contribuint de manera autònoma a la producció d'aquest resultat.

Taula 8. Efecte de la pena (presó o suspensió) en la reincidència. Resultats de la regressió logística

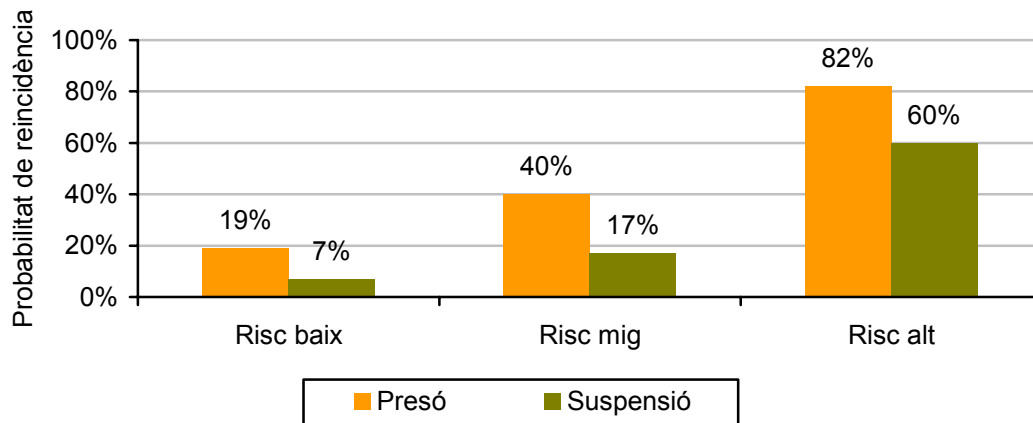
Variable	Coefficient
Estada prèvia a presó	
Sí	1.891
No	0,000
Pena	
Presó	1,131
Suspensió	0,000
Antecedents	
Sense antecedents	-1.068
Antecedents cancel·lats, vius o posteriors	0,000

4.3.3. Risc de reincidència en funció de ser castigat a presó o suspensió

Sobre la base de la equació final de la regressió logística s'ha procedit a computar la probabilitat de reincidència en atenció a la combinació de les variables rellevants (v. Apèndix 2 per una explicació detallada). Es busca veure l'efecte diferencial de condemnar a presó o suspensió en atenció a tres possibles categories de persones condemnades: a) persones de baix risc (sense estada prèvia en presó i amb historial net); b) persones de risc mig (sense estada prèvia en presó i amb antecedents –cancel·lats, vius o posteriors); c) persones de risc alt (amb estada prèvia en presó i amb antecedents –cancel·lats, vius o posteriors). El resultat d'aquest anàlisi, tal com

es mostra en el gràfic 2, indica que la probabilitat de reincidència incrementa quan a un persona se la condemna a presó en comptes de a suspensió.

Gràfic 2. Probabilitat de reincidència en funció de la pena imposada

5. Discussió

D'acord als resultats obtinguts, pot considerar-se confirmada la hipòtesi de la recerca: una vegada sotmeses a control la resta de variables correlacionades amb la reincidència, les persones condemnades a presó tenen una probabilitat de reincidència més elevada que les persones condemnades a suspensió de la pena.

Donat que aquesta diferència no pot ser deguda al fet que la pena de suspensió incorporés un element de rehabilitació, ja que en el 94% dels casos les suspensions només van comportar l'obligació de no delinquir durant el període de suspensió i que per tant estem comparant dos sancions –presó i suspensió- en les que no va haver un específic tractament rehabilitador, sembla que podem deduir que la major taxa de reincidència de les persones empresonades ha de ser degut a que sobre elles van operar les conseqüències que, d'acord a la teoria de l'etiquetament, es deriven de l'estada en presó: el reforçament de la identitat desviada de la persona, per la possibilitat de relació amb les subcultures delictives dins de la presó, i les majors dificultats de les persones que surten de la presó –comparativament a les que estan condemnades a suspensió de la pena- d'establir vincles socials (en l'àmbit familiar, laboral i social) que operin com a revulsiu per a deixar la delinqüència.

No obstant, els resultats d'aquest estudi es poden sotmetre a la crítica de que no sent la recerca de caràcter experimental no pot descartar-se que a l'hora de condemnar a presó en comptes de suspensió de la pena els jutges apreciessin factors de risc que la recerca no ha considerar i que siguin aquests factors de risc i no la pena en sí els que expliquen la major taxa de reincidència de les persones condemnades a pena de presó.²³

Per respondre a aquesta crítica cal tenir en compte que les 179 persones condemnades a presó en un 32.6% dels casos els jutges es van veure obligats a imposar la pena de presó per motius legals (perquè la pena de presó

---

²³ Dec la formulació d'aquesta crítica a Marcelo Aebi.

superava els dos anys o perquè el delinqüent era legalment habitual -3 condemnes prèvies en un termini de 5 anys per un delicte del mateix capítol-) i en l'altre 77.4% dels casos es va tractar d'una decisió discrecional. D'acord a l'estudi de Cid-Larrauri et al (2002:55) –que va analitzar l'exercici de discrecionalitat en referència a aquesta mostra- en els casos en que els aplicadors del dret poden optar per pena privativa de llibertat i pena alternativa la seva decisió a favor de la pena alternativa apareix correlacionada amb les següents variables: nacionalitat espanyola, no antecedents, sense drogodependència documentada, defensat per un advocat de lliure designació, realització del judici en conformitat, pagament de la responsabilitat civil i posició favorable del fiscal a la pena alternativa. En la mesura en que hi ha coincidència entre les variables preses en consideració pel jutge i les variables utilitzades per a realitzar el present estudi de reincidència²⁴ creiem que la crítica esmentada admet resposta i que, en definitiva, no hi ha raons per pensar que els jutges van imposar la pena de presó en atenció a variables de risc que no han estat considerades en el present estudi²⁵.

---

²⁴ La única d'aquestes variables que no ha estat presa en consideració es la posició del fiscal sobre la pena alternativa, això es degut a que l'argument del fiscal per a oposar-se a la pena alternativa és la disposició d'antecedents, aspecte que ja ha estat considerat en la recerca.

²⁵ Podria encara replicar-se que els jutges podrien utilitzar altres variables de risc que l'estudi de discrecionalitat (Cid-Larrauri et. al. 2002) no va prendre en consideració. No obstant, l'estudi de Cid-Larrauri et. al. pren com a material d'anàlisi tot l'expedient judicial i, per tant, compta amb la mateixa informació que té el jutge per a prendre la seva decisió.

6. Conclusions

La present recerca va en la línia d'algunes recerques anteriors que han mostrat que, una vegada preses en consideració altres factors de risc de reincidència, el fet de castigar a una persona a la pena de presó en comptes de a una pena alternativa incrementa de manera significativa la probabilitat de que aquesta persona reincideixi en el futur.

Per tant la recerca no dóna suport a la teoria de la prevenció especial negativa (ja que la condemna a presó, comparativament amb la condemna a pena alternativa, no va disminuir la probabilitat de reincidència) i sí a la teoria de l'etiquetament (ja que el fet de condemnar a presó, comparativament a la condemna a suspensió de la pena va incrementar la probabilitat de reincidència).

S'ha discutit la possibilitat que aquests resultats puguin ser atacats atenent a que les persones condemnades a presó fossin seleccionades sobre la base d'algun altre factor de risc de reincidència que la recerca no hagués considerat, la qual cosa viciaria els resultats de l'anàlisi. No obstant s'ha descartat la crítica ja que les variables utilitzades pels jutges en les seves decisions sobre aquesta mostra de persones son les mateixes que les utilitzades en el present estudi.

De la recerca poden derivar-se dues conseqüències pràctiques. En primer lloc, surt reforçada una política criminal que tracti de reduir l'ús de la presó en favor de respostes alternatives que no suposen privació de llibertat, les quals produeixen menors efectes estigmatitzadors que la presó.

En segon lloc, resulta raonable implementar penes comunitàries de contingut rehabilitador pels delinqüents d'alt risc de reincidència ja que si bé també per aquestes persones la presó incrementa la probabilitat de reincidència, no sembla que la suspensió ordinària de la pena pugui confrontar les seves necessitats delictives.

7. Apèndix

7.1. Regressió logística en referència a les persones condemnades a presó i suspensió de la pena

a) Variables correlacionades amb la reincidència

Les variables que adquireixen significació per explicar la reincidència son: estada prèvia a presó, antecedents, pena imposa, addició acreditada a les drogues i problemes econòmics acreditats

b) Anàlisi de multicolinealitat

De l'anàlisi de multicolinealitat, es descarta la inclusió d'interaccions en l'anàlisi de la regressió, ja que totes ells son col·lineals, tal com es mostra a la taula següent:

Taula 1. Anàlisi de multicolinealitat entre variables

		Estada prèvia a presó	Pena	Antecedents	Addició drogues	Problemes econòmics
Estada prèvia a presó	Correlació de pearson	1	,633	-,623	,219	-,379
	Sig. (bilateral)	,	,000	,000	,000	,000
	N	541	541	519	497	522
Pena	Correlació de pearson	,633	1	-,844	,209	-,346
	Sig. (bilateral)	,000	,	,000	,000	,000
	N	541	541	519	497	522
Antecedents	Correlació de pearson	-,623	-,844	1	-,210	,356
	Sig. (bilateral)	,000	,000	,	,000	,000
	N	519	519	519	486	505
Addició drogues	Correlació de pearson	,219	,209	-,210	1	-,092
	Sig. (bilateral)	,000	,000	,000	,	,042
	N	497	497	486	497	490
Problemes econòmics	Correlació de pearson	-,379	-,346	,356	-,092	1
	Sig. (bilateral)	,000	,000	,000	,042	,
	N	522	522	505	490	522

c) Equació de regressió

Els casos que s'incoen a l'anàlisi representen 431, quasi el 80% dels casos.

Taula 2. Resum de processament dels casos

Casos no ponderats		N	Percentatge
Casos seleccionats	Inclusos a l'anàlisi	431	79,7
	Casos perduts	110	20,3
	Total	541	100,0
Casos no seleccionats		0	,0
Total		541	100,0

Taula 3. Resultats de la regressió

Variables incloses al model		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Estada Prèvia a presó ▪ Tipus de pena imposada (Presó o suspensió de la pena) ▪ Antecedents ▪ Addicció a les drogues ▪ Problemes econòmics
Mètode <i>Forward</i> <i>stepwise</i>	<i>Hosmer y Lemeshow</i>	Valor del estadístic: 8,081 Significació: 0,426
	VIF	1/(1-0,400)= 1,667
	% de classificació correcta	De la no reincidència: 87,6% De la reincidència: 75,8% Global: 83,3%
	Variables en l'equació	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Estada prèvia a presó ▪ Tipus de pena imposada ▪ Antecedents
	<i>Hosmer y Lemeshow</i>	Valor del estadístic: 8,081 Significació: 0,426
Mètode <i>Backward</i> <i>stepwise</i>	VIF	1/(1-0,400)= 1,667
	% de classificació correcta	De la no reincidència: 87,6% De la reincidència: 75,8% Global: 83,3%
	Variables en l'equació	<ul style="list-style-type: none"> • Estada prèvia a presó • Tipus de pena imposada • Antecedents

$\text{Reincidència (sí/no)} = \alpha + \beta_1 (\text{estada prèvia a presó}) + \beta_2 (\text{tipus de pena imposada}) + \beta_3 (\text{antecedents})$
--

Variable		β	Constant (α)
Estada prèvia a presó	Sí	1,891	
	No	0,000	
Tipus de pena	Presó	1,079	
	Suspensió	0,000	-1,479
Antecedents	Historial net	-1,068	
	Només antecedents cancel·lats	-0,540 (*)	
	Antecedents vius o antecedents posteriors	0,000	

(*) El valor de la categoria “només antecedents cancel·lats” dona un valor de p (0.250) molt superior a 0.50, la qual cosa indica que no és un factor de risc malgrat el seu signe positiu. Tanmateix, aquest valor de p indica que no existeixen diferències significatives respecte de la categoria de referència (antecedents vius o posteriors). Per la qual cosa, tractem ambdues categories com una única categoria (antecedents), sent el seu valor beta el de la categoria de referència (0,000).

	B	E.T.	Wald	Gl	Sig.	Exp(B)
Estada prèvia a presó	1,891	,335	31,881	1	,000	6,627
Tipus de pena	1,079	,443	5,928	1	,015	2,940
Antecedents vius o posteriors			5,350	2	,069	
Historial net	-1,068	,462	5,346	1	,021	,344
Antecedents cancel·lats	-,540	,470	1,321	1	,250	,583
Constant	-1,479	,483	9,368	1	,002	,228

7.2. Probabilitats de reincidència en funció de les variables que apareixen a l'equació de regressió

a) Influència de les variables en la reincidència

Ordre decreixent:

1. Estada prèvia a presó (factor de risc)
2. Pena de presó (factor de risc)
3. No antecedents (Historial net) (factor protector)

b) Probabilitats de reincidència aplicant totes les variants

Les probabilitats de reincidència quan s'apliquen totes les variables són les següents (8 combinacions possibles):

Categories de las variables			α	β			z	Prob.
Estada prèvia a presó	Pena imposada	Historial delictiu		Estada prèvia a presó	Pena imposada	Historial delictiu		
Sí	Presó	Net	-1,479	1,891	1,079	-1,068	0,423	0,604
Sí	Presó	Brut	-1,479	1,891	1,079	0,000	1,491	0,816
Sí	Suspensió	Net	-1,479	1,891	0,000	-1,068	-0,656	0,342
Sí	Suspensió	Brut	-1,479	1,891	0,000	0,000	0,412	0,602
No	Presó	Net	-1,479	0,000	1,079	-1,068	-1,468	0,187
No	Presó	Brut	-1,479	0,000	1,079	0,000	-0,400	0,401
No	Suspensió	Net	-1,479	0,000	0,000	-1,068	-2,547	0,073
No	Suspensió	Brut	-1,479	0,000	0,000	0,000	-1,479	0,186

Categories de las variables			α	β			z	Prob.
Estada prèvia a presó	Pena imposada	Historial delictiu		Estada prèvia a presó	Pena imposada	Historial delictiu		
No	Suspensió	Net	-1,479	0,000	0,000	-1,068	-2,547	0,073
No	Suspensió	Brut	-1,479	0,000	0,000	0,000	-1,479	0,186
No	Presó	Net	-1,479	0,000	1,079	-1,068	-1,468	0,187
Sí	Suspensió	Net	-1,479	1,891	0,000	-1,068	-0,656	0,342
No	Presó	Brut	-1,479	0,000	1,079	0,000	-0,400	0,401
Sí	Suspensió	Brut	-1,479	1,891	0,000	0,000	0,412	0,602
Sí	Presó	Net	-1,479	1,891	1,079	-1,068	0,423	0,604
Sí	Presó	Brut	-1,479	1,891	1,079	0,000	1,491	0,816

c) Equacions de reincidència pels dos casos extrems

Potencialment no reincident: sense estada prèvia a presó, pena de suspensió i historial net:

$$Z_{reincidència} = -1,479 + 0,000 + 0,000 - 1,086 = \underline{-2,547}$$

I la probabilitat de reincidència serà:

$$pr\{reincidència\} = \frac{e^z}{1 + e^z} = \frac{e^{-2,547}}{1 + e^{-2,547}} = 0,073$$

Es a dir, una probabilitat de reincidència del 7% i de no reincidència del 93%.

Potencialment reincident: amb presó prèvia, historial brut (antecedents cancel·lats, vius o posteriors)

$$Z_{reincidència} = -1,479 + 1,891 + 1,079 + 0,000 = \underline{1,491}$$

I la probabilitat de reincidència serà:

$$pr\{reincidència\} = \frac{e^z}{1 + e^z} = \frac{e^{1,491}}{1 + e^{1,491}} = 0,816$$

Es a dir, una probabilitat de reincidència del 82% i de no reincidència del 18%.

8. Bibliografía

BLUMSTEIN, A. "Prisons: A Policy Challenge" A: Wilson, J. Q.; Petersilia, J. (eds.) *Crime*. Oakland: ICS Press, 2004; p. 451-482.

BURNETT, R.; MARUNA, S. "So 'prison works', Does it? The Criminal Careers of 130 Men Released from Prison under Home Secretary, Michael Howard", A: *The Howard Journal*, [Cambridge] Vol. 43, (set. 2004), núm. 4; p. 390-404.

CID, J. (coord.); LARRAURI, E. (coord.); ESCOBAR, G.; LAHOZ, J.; LÓPEZ I FERRER, M.; TÉBAR, B.; VARONA, D. *Jueces penales y penas en España. (Aplicación de las penas alternativas a la privación de libertad)*. València: Tirant lo blanch, 2002.

DEJONG, C. "Survival Analysis and Specific Deterrence: Integrating Theoretical and Empirical Models of Recidivism". *Criminology* Vol. 35 (1997) núm. 4; p. 561-575.

GOTTFREDSON, D.M.: "Effects of Judges' Sentencing Decisions on Criminal Careers". Washington D. C.: National Institute of Justice. Research in Brief. Department of Justice, 1999.

HARPER, G.; CHITTY, C. "The Impact of Corrections on Re-offending: a Review of 'What Works'". *Home Office Research Study* [London] Vol. 291, (2005).

KILLIAS, M.; AEBI, M.; RIBEAUD, D.; "Does community Service Rehabilitate better than Short-term Imprisonment? Results of a Controlled Experiment". *The Howard Journal* [Cambridge] Vol. 39, (2000), núm. 1; p. 40-57.

LEMERT, E. *Human Deviance, Social Problems and Social Control*. New Jersey: Prentice-Hall, 1972.

LLOYD, C.; MAIR, G.; HOUGH, M. "Explaining Reconviction Rates: a Critical Analysis". *Home Office Research Study* [London] Vol. 136, (1994).

LUQUE, E.; FERRER, M.; CAPDEVILA, M. *La reincidencia penitenciària a Catalunya*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2005.

MAY, C. "Explaining reconviction following a community sentence: the role of social factors". *Home Office Research Study* [London] Vol. 192, (1999).

MCGUIRE, J.; PRIESTLEY, P. "Reviewing 'What Works? Past, Present and Future'", A: J. McGuire (ed.) *What Works: Reducing Reoffending*. [Chichester: Willey] (1995).

PETERSILIA, J.; TURNER, S. *Prison versus Probation in California: Implications for Crime and Ofender Recidivism*. A: J. Petersilia Community Corrections Probation, Parole and Intermediate Sanctions. Núm. R-3323-NIJ. New York: The Rand Corporation, 1986.

PHILPOTTS, G. J. O.; LANCUCKI, S. "Previous convictions, Sentence and Reconviction", *Home Office Research Study* [London] Vol. 53, (1980).

RAYNOR, P. "Risk and Need Assesment in British Probation: the Contribution of LSI-R". *Psychology, Crime&Law*, (2006).

SAMPSON, R.; LAUB, J. *Crime in the Making. Pathways and Turning Points Through Life*. Cambridge: Harvard University Press, 1993.

SMITH, L. G.; AKERS, R.L. "A Comparison of Recidivism of Florida's Community Control and Prison: A Five-Year Survival Analysis". *Journal of Research in Crime and Delinquency*. Vol. 30, (1993), núm. 3; p. 267-292.

SPOHN, C.; HOLLERAN, D. "The Effect of Imprisonment on Recidivism: a Focus on Drug Offenders". *Criminology*. Vol. 40, (2002), núm. 2; p. 329-357.

TÉBAR, B. *El modelo de libertad condicional español*. Pamplona: Aranzadi, 2006.

WALKER, N.; FARRINGTON, D.; TUCKER, G. "Reconviction Rates of Adult Males after Different Sentences". *British Journal of Criminology* Vol. 21, (1981), núm. 4; p. 357-360.

WILSON, J. Q. *Thinking About Crime*. Revised edition. New York: Vintage Books, 1983.

WINDZIO, M. "Is There a Deterrent Effect of Pains of Imprisonment. The Impact of 'Social Costs' of First Incarceration on the Hazard Rate of Recidivism". *Punishment&Society* Vol. 8, (2006), núm. 3; p. 341-364.